24

DE

POTVS COFE ABVSV

CATALOGVM MORBORVM

AVGENTE

GRATIOSISSIMÆ FACVLTATIS MEDICÆ

PERMISSV

PRO LOCO

IN EADEM ALIQVANDO OBTINENDO

EX MORE DISPVTABIT

ANTONIVS GVILIELMVS PLAZ

PHIL. ET MED. D.

HORIS POMERIDIANIS

RESPONSVRO

OANNE GOTTLIEB GLEDITSCH

LIPS.

PHILOS. MAGISTRO.

AD DIEM XII. IVNII M DCC XXXIII.

RECVSA

LIPSIÆ M DCC XLIV.

SENECA NATVR. QVÆST. L. IV. C. 13.

Aquam, quam natura fluere & patere omnibus voluit, cujus hauſtum vitæ publicum fecit, quam tam homini quam feris avibusque & intertiſſimis animalibus in uſum large ac beate profudit, contra ſe ingenioſa luxuria redegit ad pretium. Adeo nihil poteſt illi placere, niſi carum. Illi, cui divitiæ moleſtæ ſunt, excogitatum eſt, quemadmodum etiam aqua caperet luxuriam.

CONSPECTVS DISSERTATIONIS.

§. I. *Voluptas novitatis mater, exemplum romanorum, caldam bibentium, tranſitio ad detectionem potus Coſe.*

§. II. *Origo Coſe.*

§. III. *Variæ ejus denominationes.*

§. IV. *Error eorum, qui mori, vel leguminis ſpeciem eſſe arbitrantur.*

§. V. *Patria ejus, modus propagandi, & ad terras noſtras transportatio.*

§. VI. *Arboris deſcriptio cum charactere addito.*

§. VII. *Unde ſit, quod fructus Coſe fabarum nomine, falſo tamen appellari ſoleant.*

§. VIII. *Tranſito ad tractationem medicam, ubi in genere de aquarum potatione, noſtris temporibus uſitatiſſima paucula præmonentur.*

§. IX. *Partes Coſe conſtitutiuae explicantur.*

§. X. *Hinc non omnibus ſubjectis*

ſubjectis convenire ejus uſum declaratur.

§. XI. *Stomachi concoctioni obeſt; falſa opinio refutatur quod nutriat, cauſa nutritionis lacti affuſo relinquitur.*

§. XII. *Vis ejus effœminandi.*

§. XIII. *Bilioſorum melancholicorum & pituitoſorum conſtitutioni nocet.*

§. XIV. *Hydropicorum intendit ſymptomata.*

§. XV. *Literatos emaciat.*

§. XVI. *Fœmellarum damnum tum in re domeſtica, tum in faciei deturpatione.*

§. XVII. *Generationis impedit negotium.*

§. XVIII. *Infantibus minime eſt concedendus ejus uſus.*

§. XIX. *Concluſio hactenus dicta de abuſu ſaltem intelligenda indigitat.*

A. Ω.

A. Ω.

§. I.

POſtquam ſemel veteri abdicata ſimplicitate in luxum defluere coeperunt homines, non potuerunt non novis quotidie excogitatis, ac undecunque anxie congeſtis deliciarum generibus ſuum demulcere genium. Omni propemodum natalis ſoli penu excuſſo ad ipſos Arabes & Indos excurrerunt, ſolem fœcundiorem, ubi oritur, quam ubi occidit, præpoſtere rati. Quem fugit, ut hic modo per lancem ſaturam quædam nominemus, inde ad nos neſcio an infelix illud tabaci lolium allatum? quo, ſi amatores illius audias, (a)

Nil majus meliusve terris
Fata donavere, bonique Divi
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum Tempora priſcum.

 Hujus

(a) Horat. Carm. L. IV. Od. 2.

Hujus introducto uſu, fumo adeo veſci didicerunt, eo tantum ſibi placentes, ut, ſi non animam, ſaltem illius voluptatem per traducem, ſeu canalem tubuli fictilis transferri credant. Fumabant igitur ora, ſed potu adhuc domeſtico proluenda, cum ecce opportune adveheretur fabarum genus, præparando inde potui calido aptum, quo Deorum Nectar reſtitutum videbatur. Vix nomine opus, quando, ſi potum nectareum vocas, nemo non illum, quem vulgo COFEE appellant, innui, ſponte auguratur. Incognitus hic majoribus, primum a paucis & proceribus medicamenti ad inſtar adhibitus, paulo poſt omnibus familiaris, ab aris tantum non ad haras, & a tiaris ad triarios abiit. Ita a vero rerum uſu degenerare ſolent plerique, veteribus Romanis, quorum jam ad exempla omnem morum ſimplicitatem cum luxu commutarunt, in eo quoque ſimillimi, ut, ſicut hi olim potus Caldae, ita potus Cofetani abuſum peſſimum introduxerint. Non obſcure forte aut injucunde hos invicem ſi comparem, vitiorum proderetur recurſus, noſtrique ſeculi κακοζηλία, ni nimis extra oleas vagari viderer. Sufficit, Romanos primum raro, & ſanitatis cauſa Caldam potaſſe, mox magnos ejus deſorbuiſſe calices, hinc cœnis & prandiis intuliſſe, tum defruto, melle, nardo miſcere didiciſſe, partim novitatis ſtudio incenſos, partim principum virorum exemplis allectos, partim voluptate laceſſitos. Peculiarem ejus miniſtrandæ ſeruum alebat quælibet domus, præparandæ vero pretio-

ſa

ſa juxta ac ingenioſa oſtentabat vaſcula, de quibus omnibus data ac doctiſſima opera diſſerentem legere juvabit JCtum vere humanum GEBAVERVM. (b) Summa hæc Caldæ aviditas non unum veterum auctorum ac Poëtarum ſcomma provocans, ipſi Imperatori Tiberio nomen Caldii inter ridentes fecit. Hodie, ſi tam multos Caldam Cofetanam adeo immodice & impotenter ſitientes, ſi invento, quod potum fabalem reddat ſapidiorem, non quod pueri in faba inveniſſe ſe gloriantes videas, an non ad hos quoque Caldiorum, aut, ſi mavis Fabiorum, nomen aptabis, quod inclutam illam romanorum gentem ab eſu fabarum familiari & grato nactam legimus. Sicut enim ægrorum ſitim potus accendit, ſicut ignis lignis ardentibus non obruitur, ſed augetur: ita diuturna conſuetudo, jam facta neceſſitas aviditatem acuit. Sentiunt damnum domeſticum cordati Catones, & Curii, & bacchanalia hæc Cofetana execrati ad raucedinem clamant:

O mulier mulier! quærenda pecunia primum
Cofée poſt nummos.

Alii abuſui remedium, legemque ſumptuariam, nequid ipſa reſpublica detrimenti capiat, & dum potum hunc otioſi ſorbillant, facultates civium æque ac bona decoquantur, poſtulant. Non uno loco celebris ille morum in Anglia ſpectator tabernas Cofetarias turbulentorum conſiliorum offi-

(b) De Caldæ & Caldi potu apud Veteres.

cinas vocat, ſurdis tamen narratam fuiſſe fabulam auribus, indies majora capiens incrementa abuſus luculenter teſtatur. Commovit me iſtud tam lente imperans cacoëthes, ut, quod olim in tabaco ſternutatorio factum multis non diſplicuit, quantum hic ex potu Cofe detrimenti ſit metuendum, explicatum daremus. Tantum autem abeſt, ut ſcholam profitear Pythagoræ, (c) qui fabis prorſus abſtinere juſſit, cum potius diverſa ejus modico uſui relicturus ſim commoda, de gula ſaltem huic ſemel aſſueta id ſolum obtinere cupiens, ut negata ſibi indies largiori ejus infuſione juſtum tandem ſeruare ſciat modum. Et quanquam quis forſan nobis Iliada poſt Homerum objiciat, morbo tamen, & abuſui inueterato & tenaci, illi non unam medicinam, huic præceptum parandum eſſe, quilibet largietur.

§. II.

Licet vero, quæ medicæ ſunt contemplationis nobis hic maxime monere conſtitutum ſit, operæ tamen pretium cenſuimus, pauca de hiſtoria hujus potus præfari, tum, quod illam non raro juvare ſoleat, tum vel hac, ſi præceptis medicis non poterimus, apud amatores ejus aliquam ſaltem gratiam merituri. (d) Vix hominis memoriam egreditur,

(c) v. Gell. L. IV. C. 11. & Cic. de Divin. L. I. c. 30.

(d) Hujus potus mos primum maxime in regione Mecca invaluit ubi tamen Gubernator ex conſilio devotorum, qui eum legibus putabant contrarium, eundem interdixit

ditur, quo nomen ejus apud nos increbeſcere cœpit. Hinc & potum iſtum in earum rerum numerum referri audias, quarum inventionis gloriam ultimæ ſeculi ætati, ad ſublevandas majores præ priſtina moleſtias benignius quoddam fatum ſervaſſe creditur. Quis primus inter Europæos ſalivam moverit, potumque hunc notum reddiderit, ſi quæras, apprime huc facienta invenies in itinerario Arabiæ felicis, gallice ſcripto, & Pariſiis 1716. edito, cui addi meretur Commentarius de arbore & fructu Cofee, item Tractatus hiſtoricus de origine & progreſſu Cofee, qui uterque Lipſiæ germanico idiomate prodiit anno 1717. Nominandus autem hic nobis cum Marco Mappo, Medico Argentoratenſi in Diſſert. de Potu Cofee junctim cum alia de Potu Thee & Chocolate edita Argent. 1695. videtur Leonhardus Rauwolfius, Auguſtanus, qui

adeo, ut in transgreſſores dure animadverteret. Sed re ad Sultanum Ægypti delata revocare illam prohibitionem, & abuſum ſolum inhibere juſſit, quoniam etiam res optima uti aqua fontis Zenzem in abuſum abire queat. Vid. Journ. des Scavans pour le mois de Sept. 1716. p. 246. 247. Eadem fata expertus eſt Conſtantinopoli, ubi legi ideo contrarius dicebatur, quia faba uſta ſpecies eſſet carbonis, cujus uſus lege ſit prohibitus. Claudebantur tabernæ, renovabantur mandata. Sed conſuetudo & deliciæ potus incitabant homines, ut religione poſthabita intra privatos parietes & clam crebro abſorberent, usque dum Inſpectores politiæ fruſtra hic agi animadvertentes, & Clerici ipſi ejus uſu capti eum permitterent. Journ. des Scav. pour le mois de Sept. 1716. p. 247. & 246.

arti ſalutari aliquamdiu Auguſtæ Vindelicorum non ſine laude operatus, incredibili dein Botanices amore captus, Senatus permiſſu in Orientem anno 1573. iter ſuſcepit. Is in itinerarii germanici C. 8. quo a ſe obſervata diligenti conſignavit manu, Cofe fructus mentionem injicit. Hujus igitur diligentiæ debemus victimas, qui exploratis Orientalium deliciis, notitiam fructus Cofee, uti olim miſſi Iſraëlitæ vuas ex terra Cananitica bono omine apportauit. (e)

§. III.

Celebratus autem hic fructus non ſub uno innotuit nomine. Etenim ſi Domini Du Four Tractatum C. I. & Simonem Pauli de abuſu Tabaci & Herbæ Thee p. 58. ſequamur, fructus hic antequam in puluerem redigitur, æque ac arbor ipſa Arabiæ incolis Buun, latinis Bunchum, Gallis Bon, potus vero inde præparatus Cofee audit, non ſecus ac aqua hordeo decocta tertium nomen producit. Hodie tamen diſcrimen illud parum attendi, nomenque

(e) In Europam primum invectus eſt Maſſiliam anno 1659. ſed a paucis ſumtus, circa annum 1660. plures mercatores Maſſilienſes, diuturno ſeceſſu in Levanticas regiones ei aſſueti eum ſecum portabant, & adeo frequentem reddebant, ut anno 1671. tabernæ aperirentur cum magno hominum concurſu. Id quod apud medicos multis contra potum hunc declamationibus, fruſtraneis tamen occaſionem dedit. Journ. des Scav. ſupr. cit. p. 249. Pariſiis anno 1669. epocha potus introducti quæri debet, ubi Legatus Soliman Aga a Sultano Mahumeto IV. ad regem Galliæ miſſus magnum fabarum pondus ſecum attulit. ibid. p. 249.

que poſterius unice fere uſitatum eſſe experimur. Aſt hoc quoque varie, mox Cave, Cavet, Cahve, Cophe, Chaube, Chohava, Cahovah, mox aliter, pro diverſitate uti videtur linguarum & regionum, ubi in uſu eſt, effertur, apud nos Cofee appellatur. Turcæ, aliique Orientales pronuntiant Cohve, ejusque originem deducunt a Cohvet, robur, ipſius effectum in inſigni corroborandi vi conſtituentes. (f)

§. IV.

Jam itaque aderat fructus, inque deliciis eſſe incipiebat, genere licet, ad quod referendus ſit, nondum intellecto. Riſum meretur, quod Du Four C. I. Tractatus de potu Cofe Thee & Chocolate narrat, ſuo tempore chartam quandam Pariſiis circumvolaſſe, quæ fructum hunc pro moro venditans, egregias in ſimul ejus virtutes deprædicaverit; eadem de autore ejusdem ſententiæ dici pote-

(f) Alii, cum quibus conſentit Joh. Bapt. Tavernier in Itinerario Turcico etymologiam vocis ab Arabico *Cahovah* deſcendere putant, quod *vinum* ſignificat, unde poſtea nomen ejus ad potum, quem Mahometani illi ſubſtituerunt, applicatum fuit. Proſper Alpinus Italus anno 1580. iter in Egyptum ſuſcipiens & poſt reditum Profeſſor Botanices & horti medici Præfectus in Academia Patavina in Libr. de plantis Egypti c. XVI. & de medicina Egyptiorum L. IV. c. 3. parem fovet ſententiam, quod vinum ſignificet.

poterant, quæ Horatius in arte Poetica v. 30. effatur:

Delphinum ſylvis appingunt, fluctibus aprum.

Ipſe etenim fructus, nequidem recens mori figuram refert, adeo, ut qui eundem ſive naſcentem, ſive maturum & ſiccum, prout ad oras noſtras apportatur, pro mori ſpecie habeat, nonniſi ſomnians cerebrum gerere videatur. (g) Alii, interque illos Franciſc. Baco Com. De Verulamio in hiſt. vit. & mort. herbis annumeravere, veniam tamen erroris hanc ob cauſam meretur, quod illius ſaltem mentionem obiter, & ex peregrina fama injecerit, alibi vero in ſylva ſylvarum Cent. VIII. Exper. 738. inter baccas referat. Ipſe Du Four C. I. meritoque inde a Jacobo Sponio in nota ſubjuncta notatus non ſat accurate verſatus, peregrini leguminis ſpeciem vocat, quod nomen teſte Varrone Rer. Ruſticar. I. 32. illa ſolum, quæ vellendo leguntur, non quæ ſubſecantur, merentur. Imo nos ipſi fructum parum proprio, & non niſi a ſimilitudine quadam deſumto nomine fabam appellamus, cum tamen arboribus annumerandus ſit, quippe quæ fabas nunquam gerunt.

§. V.

Alit autem hanc arborem feraciſſima Arabiæ pars, quam olim felicem appellabant, hodie Yemen

(g) Alii ad ſpeciem mirabilis Peruvianæ referunt, cum vero hæc ſemen unicum nudum gerat, Cofè vero baccam dipyrenam, illi falſo annumeratur.

Yemen nuncupant. (h) Tanto autem magis hæc ſibi propria bona gloriantur Arabes, quod arbor iſta ex Æthiopia primum ad eos transplantata patrium hic ſolum inveniſſe, ibique & raro & parum fœcunda videatur. Interim eodem, quo Arabes, qui hunc fructum, aliis terris negatum ſibi proprium credebant, errore multi noſtrum aliquando capti fuere, ejusdem aliis in terris propagationem impoſſibilem arbitrati. Conſtans enim olim fama fuit, Arabes providos, fructuum germen, antequam exportarentur, aut ſuperfuſa aqua calida, aut levi torrefactione extinguere. Aſt, ut iis ſuperſedeamus, quæ ex autopſia aliisque ſat validis argumentis protulerunt jam ante noſtra tempora viri experientiſſimi, id unicum ex multorum obſervatione, quos allegat Mappus in Diſſert. ſupr. cit. p. 10. ſufficiet, fructum nempe aquæ frigidæ aut ſpiritui vini injectum intra breve tempus rudimentum germinis protrudere, arboremque ipſam in non uno bene cultorum horto apud nos cerni. Non itaque erat quod mirabatur Johannes Rajus, Medicus Anglus, inter Botanicos magnum nomen, unicam regionem tam arctis finibus circumcluſam tanta fabarum copia prodigæ tot hominum gulæ occur-

(h) Hiſtoriam inventionis per cuſtodem Camelorum vel caprarum narrat Fauſtus Nairon Maronita, Linguæ Chaldaicæ & Syriacæ in Collegio Romano Profeſſor in Diſſert. quæ extat in Italor. eruditor. ephemerid. an. 1617. Hinc credibile, ejus uſum adeo antiquum non eſſe, præcipue cum & ii qui prioribus temporibus peregrinati ſunt, de eo, licet de aliis potus calidi generibus agant, plane ſileant.

occurrere, nec unquam fuiſſe, qui vel unum fœcundum granum ejus fructus quo (i)

Humana ſibi doleat natura negato

furtim velut alter Prometheus ignem de cœlo, ad sno pertulerit. Falluntur ſane boni Arabes, quis enim neſcit, vicinas regiones, maximeque Indiæ Orientalis eadem lucri ſpe allectas arborem hanc magno numero in ſolum ſuum tranſtuliſſe. Inde accidit, ut, cum olim hic fructus non niſi ex Arabia felici, primum in urbem maritimam ad mare rubrum, Sues, indeque Ægyptum tranſvectus, mercatura Venetorum ad nos perveniret, nunc, ubi India Orientalis celebri commercio huc a Batavis invento tantum fabarum proventum cum reliquis mercibus quotannis mittit, hæ ab illis quas vulgo appellamus Levantiſche, utpote majores & bonitate ab aliis diſtinctæ diſcrepent. (k) Nimis hyperbolice loqui videtur Nic. de Blegny, ex natione Gallorum, magna ſemper & inſolita ſonante in libro du bon uſage du The du Cofe & du Chocolate an. 1682. edito, qui nobilem prope Diviodunum jam multos per annos arborem hanc pari, ut apud Arabes ſucceſſu propagaſſe aſſerit, o ſanctos credulos! dum, quod ſibi (l)

hæc naſcantur in hortis

Numina,

cicer

(i) Horat. L. I. Sat. I.

(k) Ditiores inter populos Orientales non ex fructibus ſed corticibus præparant potum, quos in locis ſiccis & occluſis ſervant, cum ex humiditate ſaporem minus gratum trahant. Hinc Galli, qui in hiſce regionibus eo potu uſi ſunt, eum valde laudant, alterique præferunt, quippe cum eundem ſaccharo temperare non indigeant, ob nativam dulcedinem in-

cicer arietinum pro illa mirati ſunt. Forſan nos ſecum haberet conſentientes, niſi & noſtra in urbe hortulanorum cognitam haberemus indefeſſam curam, ſummamque diligentiam, conſervandæ huic arbori neceſſariam, horum enim vigilantia factum, ut non ſemel arboris Cofe flores & fructus oſtenderit hortus Apelianus, præcipue tamen Boſianus, in quo non exiguam arborum reperiet curioſus ſpectator copiam, non tamen æque felici & facile negotio propagatarum, ac ſi Arabiæ ſolum & ſolem faventem habuiſſent.

§. VI.

Jam, cum ipſius arboris mentionem injicimus, ejusdem quoque clariorem ut tradamus deſcriptionem ordinis jubet ratio. Ut itaque lectori hoc & in paſſu ſatisfiat, liceat verbis uti, quibus Juiſſieu p. 679. arborem Cofe deſcribit: „Arbor, inquit," unico Arabiæ felicis ſolo gaudere credita, improba arte Amſtelodamum a Batavis tranſlata in regium Pariſienſem hortum ſucceſſit. Hic educata" ad Jaſmini genus recte revocata eſt. Ramis hinc" inde binatim e cautice naſcentibus aſſurgit. Corticici cinereus ineſt color. Folia ex ſingulorum ramorum nodis bina, ac ex adverſo poſita erumpunt," laurinis fere ſimilia, ſuperne virentia, inferne" pallida, molliora, ſaporemque & odorem nullum" aromaticum ſpirantia. Albi flores monopetali, ex" ipſis foliorum alis enati, brevi peticulo nixi Jaſmineos

exiſtentem. Appellatur hic potus Cofe a la Sultane, de cujus præparatione vid. Diſſert. Epiſtolica Mich. Fridr. Lochneri ad Dn. Conr. Barthold. Behrens, de novis & exoticis Thee & Cofe ſuccedaneis. (l) Juv. Sat. XV. v. 10.

„neos hiſpanicos referunt. (m) His odor ſuavis, „levis licet. Stamina quinque medium floris oc„cupant, fructus ex piſtilli floris parte infima oritur, „calyce tetraphyllo viridi ac peregrino inſitus, pri„mum vireſcens, milii magnitudinem, dein creſcens „ceraſum adæquat, mox rubeſcit, ac perfecte ma„turus ex rubro infuſcatur. Huic caro ſubrubra, „nonnihil viſcoſa, ſapore ingrato. Exſiccata fit „gratior, geminam frequenter, rarius unam invo„luit capſulam, friabilem, ſubluteam, tenuem, „ex una parte gibboſam, ex altera, qua jungun„tur invicem, planam. Capſulæ involucro recon„ditur ſemen, ex viridi albicans, calloſum, ova„tum, convexum ſupra, ſubtus planum, ac pro„funde in medio ſulcatum.„ Satis accuratam jam dictus autor arboris hujus tradidit deſcriptionem, niſi quod nobis in eo peccaſſe videatur, quod flores arboris Cofè Iaſmineis annumeravit. Jaſminum enim ſi contemplemur, cumque floribus Cofè conferamus, egregie eosdem ratione figuræ & modi creſcendi differre quilibet noſtrorum Botanicorum nobiſcum fatebitur. Longo enim gaudet Jaſminum infundibulo, folia non ad marginem criſpata, ſed plana nobis ſiſtit, ipſosque flores in ſummitate ſaltem, non vero ad alas ramorum pro-

rum-

(m) Bœrhaven in Indice plantarum, quæ in horto Academico Lugduno-Batavo reperiuntur anno 1710. edito p. 250. hanc tradit arboris deſcriptionem: Jeſminum Caſtaneæ folio, flore odoratiſſimo rubro, cujus fructus Cofe appellatur. Falſam hanc eſſe arboris Cofe deſcriptionem vel jam deſcriptam nomine Cofè venire non poſſe, oculatiores nobiſcum fatebuntur Botanici.

rumpentes exhibet, quorum quemlibet duplex bacca dipyrena ſequitur. Quare rem acu fere tetigiſſe videri poteſt Celeberrimus Heiſterus, qui, ne in nomen Cofè adeo hodie notum & deamatum injurius eſſe videatur, ejus forſan ſub Jaſmini ſpecie cum nomine perituram celebritatem veritus, accuratiori ipſius habita indagatione, novo generi arborem iſtam inſerendam eſſe jure meritoque ſtatuit, charactere tamen ſpecialiori non ſimul addito. vid. Catalogus ejus plantarum de anno 1730. Noſtri ergo erit officii, ut rectum quoque ejusdem ſuppleamus characterem, quippe de quo tradendo & accurate deſcribendo neminem adhuc quantum ſcimus induſtrium vidimus. Eſt itaque Cofè arbor plantæ genus, flore monopetalo regulari, cujus piſtillum abit in baccam dipyrenam. Præter modum florendi, ſupra jamiam indigitatum a Jaſmino ratione laciniarum in eo differt, quod nonnunquam ſex vel plures obſervemus in Jaſmino lacinias, cujusmodi luſus in arbore Cofe nondum adhuc detectus fuit, accedunt quinque ſtamina alba cum infundibulo floris continua, quæ Heiſterus in Jaſmino nunquam obſervavit, in Cofè autem arbore, ubi ſeſe diſtincte exhibent, cauſam neſcio ob quam, petalorum nomine donavit. Notis porro diſtinctionis annumerandum piſtillum bicorne, quippe quo Jaſminum caret, denique & bacca rotunda, cum e contrario oblongam Jaſminum gerat, transverſim in pediculo hærentem. Quantopere cum veritate noſtrum conveniat aſſertum,

ipſa ocularis teſtabitur inſpectio, interim jam traditum characterem pro certo habebimus, certiorem ab oculatioribus Botanicis expectaturi.

§. VII.

Quis non itaque vel nobis tacentibus errorem eorum ſponte ſua videt, qui arborem hanc ſemina fabis ſimilia gerere peruerſe credunt? Quantopere enim a genere leguminum diſcrepet, multis exponere modis ſupervacaneum foret, cum neminem, niſi artis Botanicæ ignarum nobis hic contradicentem habituros credamus. Veroſimilimum autem videtur, originem appellationis hujus ipſi denominationi deberi apud Arabes uſitatæ, quibus Bunn dicitur, unde eveniebat, quod corrupto nomine, cum noſtro vocabulo germanico Bohnen aliquomodo conveniente, & olim, & hodie adhuc nuclei fructus Cofe fabarum nomine veniant. Methodum fructum hunc torrefaciendi, & ejus pulverem decoquendi, hic recenſere ordinis quidem juberet ratio, plura tamen hic ad ejus hiſtoriam facientia, utpote in itinerariis fuſius reperiunda enarrare, ne extravagari nimis videamur, medica quæ reſtat tractatio, prohibet, curioſos lectores, de inventione, propagatione, in terras noſtras e Gallia transportatione & præparatione plura ſcire cupidos ad Tavernierii & Olearii Itineraria, Du Four tractatum ſupra citatum & Sim. Pauli Commentarium de abuſu Tabaci & Herbæ Theè ablegaturi. (n)

§. VIII.

(n) Sunt, qui ex Sacro Codice antiquitatem arboris Cofe ejus-

§. VIII.

Quæ hactenus de origine, patria, varia denominatione, & deſcriptione arboris Cofè forſan non ingrata lectoribus recenſuimus, fide quippe hiſtorica ſuffulti, eadem præmittere, ne ſicco nimis pede ad medicam ejus diſquiſitionem ſtatim transgrederemur, inſtituti jubebat ratio. Illi certe, qui ejus nimio uſui indulgere, ſanitatique ſuæ inſidias ſtruere non verentur, ſe mortem vel certe morborum iliada e longinquo multis ſumtibus & magno emere pretio, quam propiorem ſi lubebat, faciliori negotio acquirere poterant, cognoſcent. Noſtris enim temporibus rem eo rediiſſe, ut nonniſi

que fructuum uſum notum jam veteribus ſeculis evincere ſtudent, dicto in I. Sam. XXV. v. 18. nixi, in quo de muneribus irato Davidi ab Abigaële oblatis agitur, verba textus hæc ſunt: חָמֵשׁ סְאִים קָלִי quinque ſata polentæ, ubi vox לִי a קָלָה aſſare vel torrefacere deſcendens, toſtum ſignificat, & Phaſeolos Cofè torrefactos exprimere creditur. vid. Paſchii nov-antiqua Cap. VI. p. 447. Probationem ſuppeditat Caſp. Neumann. quod קָלִי Cofe denotet, in ſua explicatione alphabeti Ebraici, quam vide in Act. Erudit. de ann. 1708. Menſ. Mart. p. 114. ſqq. Autor hic ſingulis literis ſignificationem quandam ineſſe credens hanc verbi קָלִי tradit analyſin. ק motum in circuitum & ל adverſativum denotat impulſum, qui adverſus י extenſionem longam agatur. Cum itaque Cofè in toſtione hunc experiatur motum, ergo etiam קָלִי eſt Cofè. Æque infirma videtur probatio, ac eorum medicorum, qui ex plantarum ſignis vires earum colligere tentant.

niſi in abuſu omnium cæteroquin minus noxiarum rerum deliciæ quærantur, innumeris convincimur argumentis, attamen, ſi quid unquam eſt, quod nobis Teutonibus, quos antiquiora tempora fortitudine & prudentia inclytos reddebant, hoc ævo famam obſcurare valet, id certe potandi cupidinem eſſe, ipſe, quamvis gentis hujus ſim ſocius, fateri cogor. Pindari ſane utiliſſimum, ſobrietati ut ſtudeamus conſilium, plus juſto obſervari, non eſt cur multis probemus rationibus, ipſa pro nobis ſtante experientia. Optimum Poëta iſte antiquiſſimus ſanitatem conſervandi remedium in aquæ uſu conſtituebat, omnibusque, quibus de vita diuturniore cura erat, ſuum ἄριςον ὕδωρ panaceæ loco commendabat. Egregios quos habeat ad tempora noſtra ſectatores, multi præter vinorum crateres, aquarum ſcyphi quotannis hauſti & ne gutta ſuperſit, more palatino evacuati comprobant. Quanto vero cum emolumento, quanta cum ſanitatis & vitæ conſervatione huic præcepto mos geratur, medici peritiores judicabunt. Attamen vereor, ne & Medicorum quibusdam hic rem dijudicatu difficillimam obtrudam, cum non ſine multorum, quamvis non omnium ſuaſu, vel certe permiſſu hunc aquarum uſum dicam an abuſum? in conſuetudinem abiiſſe compertum ſit. Adeo egregia illa olim uſitatiſſima, ſi modo adhibeantur, medicamenta, quæ, ſi non majorem, certe eundem exhibere poterant ſalutarem effectum, & guttatim ſine ullo incommodo ſumta faciliorem

redde-

reddebant curam, in deſpectum abire videntur, ut nonniſi ea placeant, quæ menſuratim ingurgitari poſſunt. Quis non merito hominum rideat ineptam a quantitate medicamentorum ad majorem effectum exin ſperandum conjecturandi methodum. Quis non ſocietatem, aquarum potui immodico quotannis per aliquot ſeptimanas voluptatis magis quam ſanitatis cauſa indulgentem videns, Xanthi credat cernere imitatores infelices, qui quod ipſe, dum mare epotare conabatur, non poterat, jam unitis viribus tentare audeant. Quis non varias aquas ingeſtas, jam calidas, jam frigidas, jam potum Cofè ſuccedentem, jam vinum interpoſitum videns, prima rediiſſe exiſtimet tempora, confuſumque in ſtomacho prævideat Chaos, in quo

Frigida cum calidis pugnant, humentia ſiccis. (o)

Non equidem jam nobis animus fuit, omnem plane aquarum medicatarum rejicere uſum, tanquam ineptum & minus ſalutarem, abuſum ſaltem, uti ſemper pernicioſum, ita & hic noxium indigitare anniſi. Hinc & pari modo jam pauca de potus Cofè nimio uſu, eoque ſumme damnoſo pro ſubjectorum præcipue & temperamentorum diverſitate faciemus verba. Non igitur erit, cur mares & femellæ, pueri innuptæque puellæ timeant, non erit, cur vereantur nos in exilium inque Arabiam & extremam Indiam unde originem traxit ablegaturos potum Cofè, ipſis quippe nobis ejusdem

 uſus,

(o) Ovid. Metam. L. I. v. 19.

uſus, modicus tamen arridet, adeo ut eundem noſtris in terris vel maxime aſſervandum ſuadeamus. Hæc ſaltem noſtra erit primaria & unica cura, ut noxas varias ex immodica Cofè potandi conſuetudine oriundas enumeremus, ejusque amatores de iisdem vitandis præmoneamus. Hinc nec illi adhærebimus medicorum turbæ, qui neſcio quo odio in potum hunc accenſi eum omni modo exoſum reddere ſtuduerunt, quos inter Duncan, Hequetius & Simon Pauli (p) non ultimi ſunt, nec eorum ſubſcribemus ſententiæ, qui nimia forſan ejus voluptate capti nectareo comparant potui, divinisque extollunt laudibus, ex quibus Heluetius, Andry, Bontekœ, Juiſieu appellandi veniunt, ſed media incedere via cum tutiſſimum habemus, hic quoque ex neutra ſtabimus parte, medicis autem rationibus nixi ea quæ proferemus probabimus, lectorum relinquentes arbitrio, num iisdem convicti ab ejus exceſſu abſtinere, an vero eidem ulterius indulgere placeat. (q) Noſtræ ſententiæ ſtabilendæ

(p) Simon Pauli in Tract. de abuſu Tabaci & Herbæ Theè p. 56. hoc decoctum palato noſtro æque gratum affirmat, ac vilium pyrorum Europæorum decoctum, wie eine hochteutſche Hotzel-Brühe.

(q) Eraſm. Franciſci ita loquitur: Wenn der Cofè ſonſt keine Würckung hätte, wär es doch dieſe, daß er derer Medicorum Stimme ändert, und unterſchiedene Urtheile verdienet; Anfangs ward er durchgehends gelobet, das brachte ihn empor. Wie aber allzugroß Lob verdächtig iſt: ſo fingen die Gelehrten an, es mehr zu unterſuchen. Simon Pauli iſt zu hart, und ſchreibt gemeldeter Franciſci, daß ihm einer, der obgedachten Simon Pauli gekennet, ver-

biliendæ ſuccurrent duo artis medicæ firmiſſima fulcra, ratio & experientia, quæ ſemper indiſſolubili nexu juncta uti medicas veritates detegunt & probant, ita & noſtris dictis robur addent.

§. IX.

Præcipua itaque noſtra erit cura, ut pauciſſimis partes Cofè conſtitutivas excutiamus, faciliori negotio nos noxas ab ejus abuſu pendentes declaraturos autumantes. Chymico ergo igni committenda erunt grana Cofè. Novis autem ut ſuperſedere poſſimus laboribus Du Four fecit induſtria, is quippe C. 8. deſtillationi expoſuit libram unam granorum Cofè retortæ vitreæ lutatæ incluſam, dimidiam libræ partem phlegma ſpiritus & oleum explebat, capite mortuo quartam conſtituente, quod reliquam quartam concernit partem, eandem quamvis junctura optime lutata evolaſſe, totumque laboratorium odore Cofè perfudiſſe refert. Olei itaque & phlegmatis præſentiam ignis detegit Chymicus, diverſæ autem ab hoc oleo naturæ aliud producitur oleum per infuſionem, aquam ſimplicem integris Cofè granis affundendo, ex qua infuſione prodiens tinctura viridis, unctuoſitatem in ſuperficie natantem ſecum ducit oleoſam, ab illo tamen oleo, quod deſtillando impetramus longe diſcrepans. Spirituoſas ejusdem æque ac ſulphureas moleculas præ-

C 2 ter

ſichert, er habe den Thee und Cofe nicht einmahl ſelbſt probirt, ſondern nur aus einer Paſſion verdammt, da er alle exotica verwarf. Dahero der König in Dännemarck Fridr. III. da er den Thee in ſeiner Gegenwart verachtete, zu ihm geſagt: Credo Te non eſſe ſanum, welches er erkläret, er glaube der Thee ſey nicht geſund.

ter deſtillationem ipſa toſtio & odor maxime penetrans manifeſte produnt. Magnam denique ejus conſtituit partem eidem inhærens terra, cui mucilaginoſæ aeque ac alcalino-ſalinæ inſunt particulæ, hujus exiſtentiam caput mortuum poſt deſtillationem reſiduum & nil niſi inſipidam referens terram comprobat.

§. X.

Variis itaque particulis cum conſtare ſciamus fructum Cofè, non difficulter conjicere poterimus, non omnibus ſubjectis, nec omni naturæ eundem convenire; ſiniſtram autem fovent ſententiam, qui tum ejus uſum nimium innoxium arbitrantur, tum aſſerti ſui ſtabilimentum in proprio exemplo quærunt. Perſuadentur hi Arabum relationibus, quos nutritionis promovendæ cauſa hunc bibere credunt potum, cujus tamen uſum & illi in voluptuarium commutarunt. Tantum itaque aberit ut panaceæ nomen mereatur, ut potius loco univerſalis remedii ſalutaris ob abuſum univerſaliter increbeſcentem univerſale damnoſum nuncupandum ſit potulentum. Calidioris temperamenti jam examinabimus ſubjecta, quibus natura vegetum & celeriorem ſanguinis donavit motum, hiſce potum hunc ſuadere æque incongruum foret, ac ſi Jouis imitatores futuri ignes ignibus impari tamen cum ſucceſſu compeſcere tentaremus, artis quippe regulis contrarium jubentibus. Dilutus magis potus isque tenuior ejuscemodi conducere poterit ſubjectis, quibus & ſanguis craſſior & ad orgaſmum ſtaſinque pronus fluit. Fomitem autem

cum

cum potus Cofè, quippe ob calorem & oleoſitatem eidem inhærentem celeriori humorum præbeat motui, ſanguinea maſſa in rapidum citata fluxum quamplurimorum morborum fertiliſſima fiet mater. Calidiores febres easque inflammatorias nominaſſe ſufficiat, quæ uti vel ſtagnantem ſanguinem vel præter naturam celerius circulantem pro cauſa habent: ita & non raro inflammationes, vaſorum obſtructiones, imo denique extravaſationes ſanguinolentas infeliciſſimos habent comites. Querentes hinc audias de phlogoſi nimia ægros, de ſiti immenſa, doloribusque capitis vix compeſcendis, & quæ ſunt id genus alia mala, quibus ſigillatim enumerandis pagina vix ſufficeret. Frigidioris itaque conſtitutionis hominibus modicum hunc potius concedendum eſſe potum vel ſponte ſua patet, quorum quippe ſanguis tardius fluens calore corrigendus eſt, & quorum ſpiritus animales ſegniores vegeto indigent motu. Huc referendi ſunt ii phlegma multum idque acrius generant, & ſæpius morbis catarrhalibus a ſeroſa caolluvie & pituita lenta pendentibus divexantur. Quo magis enim iis frigus infenſum eſt, quippe quod humores condenſando & eorum evacuationem impediendo vim morbi intendit, eo facilior materiæ viſcidæ & acris diſcuſſio erit ſperanda, quæ uti interdum ſolo calore externo impetratur, ita ope potus calidioris eo felicius promovetur.

§. XI.

Egregiam hic Cofè potatoribus præberi occaſionem potus ſui adeo deamati laudes extollendi

haud difficulter conjicere licet. Etenim quæ de vi ejus calefaciendi conceſſimus, ea adj ejus abuſum ſub utilitatis ſpecie excuſandum applicare ſolent. Quantum hinc ſtomacho conducat roborando ejusque calorem intendendo manibus pedibusque defendunt, neminem quidem hic contradicentem habentes, falſo tamen ab hac virtute ad generalem ejus in omnibus uſum concludentes. Non enim omnia quæ calida, quæ ſpirituoſa, quæ oleoſa ſunt, ſtomachum roborant, nec omnibus calorem ſtomachi magis auctum conducere docet ratio. (r) Queis itaque digeſtio ex voto ſuccedit, nec pro ventriculi tono conſervando quæcunque calida ſunt, multo minus potus Cofè concedendus eſt, acor quippe ventriculi ſi aquæ Cofetanæ ingeſtæ copia diluitur, degenerat, vimque appetitum excitandi, & cibos in chylum convertendi perdit, accedit & oleum quod unctuoſitate ſua ſpicula acria menſtrui ſtomachalis obtundit, & cum bonus ſperabatur effectus, contrariam plane oſtendit vim. Falluntur ergo & ii, qui vim nutriendi potui noſtro adſcribere audent, Turcarum opponentes exempla, vid. Du Four C. 3. quibus perſuaſum eſt, nutritionis tantam ei ineſſe virtutem, ut hauſto eodem labores per integrum diem nullo cibo interpoſito continuare queant. Ii enim, qui-

(r) Solus calor ad concoquenda alimenta non ſufficit, hinc & vis calefaciendi Cofe inhærere credita nihil facit ad ſtomachum roborandum vel cibos digerendos. Sic enim os ollæ aqua plene incluſum nulla ignis vi diſſoluitur, mox vero in ſtomacho canis comminuitur.

quibus inter Turcas res domi eſt anguſtior, quique opificum laboribus diem tranſigunt, aliquot vaſculis Cofè mane hauſtis ſtomachum adeo ſatiant, ut diurnas defatigationes ſine ulteriori cibo perferre poſſint. Hinc non curſorem, non militem eſſe docent itineraria, qui non compendioſo apparatu pro potu Cofè præparando & bibendo ſit inſtructus, qualem aſſervari inter rariora horti Boſiani viſu & admiratione digna curioſi mecum fatebuntur contemplatores. Vix vero vim hanc dici poſſe nutritivam, & quotidianum ejus uſum ſtomacho conducere vel exinde patet, quod nec ipſi Turcæ hunc in finem eodem utantur potu, ſed aliquando ſaltem, ubi neceſſitas ciborum impedit aſſumtionem. Falſo hinc quæritur virtus ſtomachum ſatiandi in partibus pingvioribus mucaginoſis, quippe quæ fermentum ventriculi cohibere quidem queunt, nutritioni autem promovendæ, ſi potus quotidie adhibeatur non ſufficiunt. Nutrire tamen videmus aliquando potum Cofe cum lacte ſumtum, injurii autem in lac eſſe videremur, ſi, quod ipſi tribuendum erat, Cofe uſui ſolummodo adſcriberemus. Cum enim nutritio ſit alimenti in ſtomachum ingeſti & motus periſtaltici ventriculi & inteſtinorum, menſtruique ſtomachalis ope in chylum & ſanguinem converſio, an potus Cofe ſolus id præſtare queat, merito dubitamus, perpendentes modo, quantillum ſit, quod in ejus decoctione, ubi pulvis fundum petit, præter ſpiritum & oleum aquæ jungi ſolet, id quod vix in corporis ſubſtantiam cum ſpe nutritionis ſufficientis feliciter

liciter converti aptum eſſe poterit. Lac vero ſi accedat, non opus eſt multis argumentis quibus vim nutriendi & chylum bonum præparandi evincere neceſſe habeamus. Quanta enim lactis & lacticiniorum uſus emolumenta infantibus æque ac adultis præſtet, inter medicos vel me ſilente cunctos conſtat. Lacti hinc merito tribuendum, quod ipſius eſt. Num itaque bene ſibi conſulant Europæi quando potui huic aſſueſcunt, affirmare haud conſultum ducimus. Unius quippe populi ad exemplum, cui uſus ejus forſan conducit, non omnium terrarum incolas viuere poſſe ipſa docet ratio. Regionum ſcilicit orientalium clima, ipſe vivendi modus, ciborum diverſa indoles, cum longa a noſtris differat provinciis, diverſum quoque ex peregrinorum fructuum uſu apud nos ſperabimus effectum. Accedit & neceſſitas quæ Turcas ut de potu hoc frequentius uſurpando ſolliciti eſſent, jubebat. Quicquid nempe a vino ſperare poterant ſalubritatis, id ejus uſu lege Mahometica prohibito a Cofe impetrare ſe poſſe perſuaſum habent. Subſtituendum autem erat in vini locum aliud quo delectarentur potulentum, cum quidem vinum præferant, eoque aliquando, cum Imperator Selimus ejus concederet uſum egregie delectarentur; vid. Leonh. Rauwolf. Itiner. Cap. VIII. hiſce tamen deliciis poſthac iterum privati Cofe ſubnectere coacti fuerint. Nec dubium eſt, quin ſanitati ſuæ melius, quam noſtrarum regionum incolæ conſulant, præterea enim quod neceſſitas & lex iis alium injungebat

bat potum, temperamenti quoque qualitas ipſis auxilio erit. Frigida namque & phlegmatica cum ſint plerorumque Turcarum corpora, cumque ipſa gens leguminibus & fructibus multis veſcatur, pro ſtomacho calefaciendo potum Cofe feliciter adhibere videntur, dum quod vini uſu præſtare non licet, aqua calida efficiunt.

§. XII.

Progredimur ad aliam noxæ ſpeciem, quam in potus Cofe abuſu deprehendimus. Quantum enim emolumenti ejus moderato uſui concedimus, tantum detrimenti illi ſentient, qui aquam Cofetanam eamque pulvere Cofe plus juſto ſatiatam quotidie hauriendo, tempus cum ſanitate perdunt. Sic ſola aqua parvum modice ingurgitata cum viſcerum laxitatem & atoniam conciliare valeat, quanto magis robur partium debilitabitur, ubi eadem terræ craſſiori mixta adhibetur. Non mirum ergo, eos quibus non ſolum dies ſed & hora, quam ſine Cofe uſu tranſigunt perdita videtur, effœminatorum inſcribi catalogo. Conſentit nobiſcum Simon Pauli, inter Botanicos non ultimus, qui vires fructus Cofe diligenter excuſſit, v. Comment. ejus de abuſu Tab. & Herb. The p. 31. Perſarum producens vivendi modum, qui teſte Oleario in Itinerar. Perſ. & Moſcov. L. V. c. 17. potu hoc eum in finem utuntur, vt vim generandi minuant, cum multis ſeſe onerare liberis ipſis moleſtum ſit. Hinc & non raro prorſus ſteriles & fœminas & viros reddi, exemplo Sultani Machmud Caſnim, qui cum potioni huic

nimium fuerit aſſuefactus, uxorem plane averſari inceperit, ipſam itaque, cum equum aliquando caſtrationi deſtinatum cultro jam ſubjiciendum viderit, eum doloribus hiſce liberari poſſe nec tanta vi opus cenſuiſſe, modo eidem largior præbeatur Cofe potus, unde certiſſime æque ac maritus ſuus frigidus evaſurus ſit, & ad generationem inhabilis. Hinc eſt, quod dictus autor Sim. Pauli odio fere inextinguibili in hunc potum incenſus, eundem exulare plane e noſtris regionibus debere conſultius cenſuerit, quam ulterius tolerandum. Mitiorem expectare poterat ab hoc viro Cofe ſententiam, qui cauſam ſterilitatis ſulphureis tribuit moleculis, quas, ne infra, ubi de ſexu ſequiori pauca faciemus verba, tædioſi fiamus, in easdem bis inquirendo, ulterius indagabimus, utrique ſexui noxas ex iisdem oriundas demonſtraturi.

§. XIII.

Producimus alia in ſcenam ſubjecta, potum hunc cum detrimento adhibitura. Sunt ii homines qui bilioſorum veniunt nomine, & hinc ad melancholiam procliviores eſſe ſolent, & ii qui faciliime pituitam generant, his quoque, quanto cum damno potui Cofe indulgeant demonſtrabimus, id pro certo ponentes, eos, quibus per naturam largior bilis eſt proventus, vividum & rapidum ſanguinis ſpirituumque experiri curſum. Cholericos enim omnes ſi conſideremus, eos ad quæcunque negotia ſuſcipienda promtiſſimos, ingenio celeri & felici pollentes, ira quantocyus accenſos reperiemus, luculento

indicio,

indicio, quantum in illis valeat humorum & ſpirituum exagitatio. Quæ cum ita ſint, quid quæſo iis potus calidior, vinum, & potus Coffe concedendus erit? cum liquorum vitalium cohibitione magis quam celeritate indigeant. Vim enim iisdem ipſe quem antea demonſtravimus calor infert, præterea & amaritudo fructuum Cofe ſimiles in bile deprehendens partes cum iisdem unita amarorem adauget, cumque calore exſiccante conjuncta ſtomacho injuriam addit, nauſeisque & vomitionibus bilioſis crebrioribus anſam præbet. Falſum hinc & intempeſtivum quæritur remedium amaritudini ſuccurrendi in ſaccharo adjecto, gratus enim hoc modo conciliatus ſapor, ut aqua hæc plus ſitiatur efficit, adeo ut miſeri homines, ſicut mures, qui pulvere capiuntur dulci, dulcedine allecti immodice potent, bilemque & pituitam dulcium additione cumulent, etenim (s)

Dulcia ſe in bilem vertunt, ſtomachoque tumultum
Lenta parit pituita, (t)

& quamvis in ſubjectis pituitoſis, quorum humores ob craſſitiem viſcidam ægre fluunt, diluentia merito commendentur, quippe quæ materiam ſpiſſam attenuant & ad evacuationem præparant, vix tamen potum hunc feliciter pro hoc ſcopo propinare, autor eſſe velim. Sicuti enim ob oleum & dulcedinem

 bilioſis

(s) Horat. L. II. Sat. 2.
(t) De dulcium natura, uſu & abuſu vid. Diſſert. Georg. Wolffg. Wedelii, Jenæ an. 1694. habita.

bilioſis mali majorem addit fomitem: ita ratione terrearum molecularum, quibus vis adſtringens ineſt, impuritates viſcidiores antea jamtum collectas magis magisque incraſſat, adeo ut iis, qui frequentius morbis catarhalibus, rheumatiſmis, melancholia, & obſtructione generis glanduloſi laborare ſolent, minus tutum ſit remedium. Conſtat nempe inter medicos, virtutem attenuandi & diluendi non niſi aquoſis competere medicamentis; quæ vero aliis iisdem contrariis imprægnata ſunt partibus, quales in fructibus Cofe deprehendimus, eadem quoque contraria pollere virtute certo perſuademur, adeo ut aquam ſimplicem ipſi Cofe potui præferre conſultius ducamus.

§. XIV.

Hæc eadem eſt ratio, cur male ſibi conſulere videamus hydropicos, qui dum vaſorum lymphaticorum obſtructionem patiuntur & hinc non immerito eorundem vel metuunt vel jam experiuntur rupturam, ſerique extravaſationem non raro lethalem, inter alia potulenta, quæ vi diureſin promovendi & ſeroſam congeriem eliminandi pollere creduntur, Cofe ſiniſtre tamen adhibent, aquarum quippe quo plus ſunt potæ plus ſitientes uſum. Quæ enim ſuperiori poſitione propoſuimus hic & cauſam indigitare poterunt perverſæ medendi methodi, quam hic ſubeunt adſcitici, nil certius expectaturi quam delapſum in Scyllam dum Charybdim evitare allaborant.

§. XV.

§. XV.

Hiſce certis & extra dubium poſitis, mirum certe non erit, ſi videas tot tantosque ceteroquin egregii feliciſſimique ingenii viros, eruditos, ſtudiis noctes diesque operam navantes, attamen haud paucos macilentos, ante diem ſenes, de inſomniis querentes, tremulaque membra etiam dum adhuc vegeta fruuntur ætate non ſine horrore ſpectantium oſtendentes. Graviter ſane hallucinantur ii, qui ſolam cauſam lucubrationibus, profundis meditationibus, vitæque ſedentariæ, quam libris quos nocturna & diurna verſant manu, incumbentes degunt, adſcribendam ducunt. Nec rem acu tangunt, qui parciorem cibi potusque uſum macilentæ & fere hippocraticæ horum virorum faciei matrem autumant, quippe cum literati plenum credantur evitare ventrem, utilibus cogitationibus noxium, ſpiritusque diſſipantem. Compertum etenim eſt, & hujus generis viros cibo potuque largiori oblectari, nec ſuo novercari ſtomacho; non procul autem a ſcopo aberrabimus, ſi cauſam cur tot videamus literatos, quibus rara eſt pinguedo, in conſuetudine potum Cofe præter modum etiam dum laboribus & ſtudiis immerſi ſunt bibendi ponemus, non quidem eandem unicam habituri maciei eorundem rationem, ſed præcipuam tamen. Potu autem hocce non ſolum matutino utuntur tempore, eoque largiſſimo, ſed & tabaco adeo litant, ut ejus uſu omiſſo ſpiritus tardius accendi ſenſusque ſegnius agere arbitrentur, vel certe la-

 borum

borum tædia levari credant. (u) Salus hinc iisdem plurima in tabaco & Cofe quæritur, utrumque omnes fere poſcunt, erudita canalibus ora admovent, publice multa docte proponentia, domi fumos atros Cofe proluendos ſpargentia. O miſeros eruditos! ſanitatis propriæ oſores, ſubtilis, fere dicam craſſioris autochiriæ reos nuncupandos. Fruſtra quod impetrare moliuntur, ſpiritus diſſipant, quos colligere debebant, ſtomachi impediunt concoctionem, cauſam doloris ipſius gravativi non e longinquo petituri. Unde tremor artuum, unde noctes inſomnes, (x) non certe ſolis profundis curis adſcribendæ, & cum calamitas fere nulla ſine comite irruat, dolores accedunt hypochondriaci, quibus producendis vita ſedentaria ſymbolam largiſſimam confert. Infelices hos, quibus ſanitas non eſt curæ! fideliter eos monemus, ut principiis perverſæ hujus conſuetudinis obſtent, alienisque periculis, ut propriis ſuperſedere poſſint, cauti fiant, ne medicina ſero parata effectu careat, cum malum poſthac nulla vi, nullo modo corrigendum per longas invaluit moras,

(u) Amatur maxime oblectationis & otii fallendi gratia, ad exemplum Turcarum, qui magnam in eo conſtituunt urbanitatem, adeo, ut officio deeſſe videatur, qui eum non propinat, Mapp. in Diſſert. ſupra cit. p. 29.

(x) Monachi (Deruis) & literati inter Arabes, quoniam vigilias & preces nocturnas facilitet, eodem utuntur, vulgus hinc ex fervore religioſo uſum ejus etiam apud ſe introduxit, multas interdictiones adeo non curans, ut frequentiſſime eundem abſorbeat, & mulieres ſi potus ipſis denegetur, cauſam divortii in eo quærant.

moras, difficillimum reputantes opus, naturam expellere, usque dein recurrentem.

§. XVI.

Quo minus vero perperciſſe videamur ſexui ſequiori, fœmellis, munditiei morumque elegantiæ cæteroquin ſtudioſiſſimis, & de iisdem paucula monebimus, quipqe quas neſcio an virorum ſeductas dicamus exemplc, an vero easdem, cum etiam ſine magiſtro pravos diſcant mores omnesque conſuetudines æmulari ſibi gloriæ ducant, potum Coſe prius deguſtaſſe, & ut Eva mater, cui garrulitate & deliciarum amore ſimiles factæ ſunt, Adamo pomum, ſic viris patellas Coſe plenas propinaſſe credamus, dubii adhuc hæremus; id tamen pro certo habentes, eas cupitate potum hunc magna ut ajunt paropſide hauriendi, totosque uno hauſtu evacuandi culullos viris non ſolum æquales eſſe, ſed & ipſos aliquando longe antecellere. A quo tempore enim expectatiſſimus ille Coſe utendi modus apud nos invaluit, ſedulo curam egere ſollicitæ de cujusvis rei conſervatione & propagatione mulierculæ, ne deſideratus hic potus, omnium ore & conſenſu Nectareus habendus, deteſtationem forſan pateretur, vindictam ab eo ſat gravem metuentes, ſi deſpectum hunc, palatis earum ſe ſubtrahendo ulciſceretur. Quanto hinc cum gaudio tunc exceptus fuerit, haud difficulter conjicere poſſumus, cum hodiernis adhuc temporibus nec in deſuetudinem abjerit, nec nauſeam iisdem pepererit, omni potius cum ve-

neratione

neratione quotidie bibatur, ſuæque bonitatis æterna capiat elogia, gratiſſimus ſemper hoſpes, qui nec poſt tres dies vileſcit, ſed in omne ſe ingurgitatum iri ævum certiſſimam concipit ſpem. De novo etenim apparatu ejusdem comparando omnes videas anxias mulieres, ut habeant, quod inter colloquia quotidiana, dum conventiculis ſuis vacant, ſermonibus immiſcere poſſint, feliciori cum ſucceſſu ſe confabulationibus intereſſe poſſe autumantes, cum tamen hoc remedio ſine ſilentii metu ſuperſedere poſſent, ſiquidem mulieri

per ſe lingua ſoluta eſt

Quæ reſponſa, etiam non rogita parat.

Attamen, ſi non inveniendis diſcurſibus, facilitandis tamen iisdem conducere creditur potus Cofe. Ariditas enim faucium, continua garrulitate excitata medelam poſcit, dulci hoc in potu optime inveniendam. Tunc demum, diſertas & ſine hoc potu mulierculas catervatim audias non ſine ſtrepitu varia nova commemorantes, fabellas narrantos, ſocietatem heſternam, ipſos tandem viros traducentes, luſum infelici cum ſucceſſu ſuſceptum deplorantes, denique loquendo aliquantulum delaſſatas, quamprimum luſus mentio facta eſt, luſum poſt potum parantes, inque hoc Ennium patrem æmulantes, qui

nunquam niſi potus ad arma (y)

nec vero inter ipſas chartas luſorias potandi ceſſat avi-

(y) Horat. Epiſt. L. I. Ep. XIX. v. 7.

ditas, ſed famulantes ancillæ plenis manibus indeſinenter apportare jubentur pultaria, Cofe repleta, ſemperque ad primum nutum (z)

vocatus adeſt calidæ gelidæque miniſter.

dicentum autem & his eſt, quanto cum ſanitatis diſpendio potu hoc abutantur & quantopere modum tenere ignorent. Surdis me quidem narraturum fabulam auribus præſcio, attamen narrabo, ne prorſus inſciæ ſint malorum, quæ immodicam hanc vivendi rationem comitantur. Oeconomica hic merito primum occupare debebunt locum damna, quæ non infima certe ſunt, quippe cum decoquendo hunc potum inſatiabiles potrices, virorum aliquando decoquere facultates non verentur, majori potus hujus deſiderati amore quam virorum conſortio captæ, eum quippe adeo æſtimantes, ut cum eodem vivere ament, cumque eo libenter obire cupiant, curas domeſticæ rei quæ iisdem cordi eſſe debebant, potu hoc diſpellentes, quem iisdem fugandis æque aptum judicant ac vinum, de quo Poëta canit: (a)

vino pellite curas,
Cras ingens iterabimus æquor.

O prodigas tales fœminas! quæ ſuo alias incitant exemplo, ut ſumtus rei familiari impendendos ad delicias damnoſas parandas adhibeant, nec ſe ad illum

(z) Juven. Sat. V. v. 63.
(a) Horat. Carm. L. I. v. 31.

illum quem ſors & conditio iisdem dedit, metiantur modum, cenſum pereuntem non ſentientes, ac ſi (b)

exhauſta redivivus pullulet arca
Nummus.

Non prolixi hic erimus in recenſendis variis diſpendiis ad rem familiarem ſpectantibus, quippe medicorum munere fungentes potius ea quæ corpori fœmineo nocent potui Cofe aſſuefacto, enumerabimus, ne culpam medicorum quævis indulgentium incurramus. Adibimus itaque puellas, in faciei venuſtate conſervanda & colore vegeto, quo magis ſibi & aliis placeant acquirendo, curam omnem ponentes, iisdem, cum pulchritudinem pro idolo habeant, oſtendemus, qua ratione potus Cofe quem diligunt eas dedecorare valeat. Virgines hic præcipue optarem cauſas audientes, cur faciei remedium in coſmeticis quærere neceſſe habeant, quorum ope facies rufas & flavedine tinctas dealbare purpureoque miſcere colore ſtudent. Sumtibus hiſce parcere diſcent, ſi modo pravo Cofe potandi mori valedicere lubeat. Placebunt magis impoſterum amatoribus ſuis, naturalem faciei referentes colorem, fucatasque genas comparandi labore ſuperſedebunt, ne de iis vlterius dicatur quod Clitipho Chremeti objiciebat,

rufamme illam virginem? (c)

quid enim magis quam deformis facies ex inſtituto com-

(b) Juv. Sat. VI. v. 361.
(c) Terent. Heaut. Act. V. Sc. V. v. 17.

comparata virginem dedecebit? cui per potum hunc fuſcum infuſcatæ & metamorphoſin Ovidianam ſubiiſſe creditæ merito illud Virgilianum

O virgo nova mihi facies inopinaque venit,

acclamandum eſſet. Hunc effectum autem abuſui potus Cofe vel maxime deberi admodum eſt probabile. Quis enim neſcit ſanguinis motum præternaturalem, vel tardiorem vel celeriorem eſſe, illumque a craſſioribus, hunc a ſubtilioribus moleculis & rarefactione maſſæ purpureæ dependere, utrumque autem morboſi ſtatus originem eſſe. Lento motui fomes largiſſimus per incraſſantia eſculenta vel potulenta, terreas & gelatinoſas partes gerentia præbetur, æque ac citatior curſus ſpirituoſis, calefacientibus, oleoſo-volatilibus & ſulphureis debetur. Utrumque pro ſubjectorum diverſitate a potu hoc expectare poterimus. Unde enim eſt, quod tot pallidas, chloroſi laborantes, tributi lunaris nullum vel irregularem eumque exiguum proventum habentes, & cachecticas noſtra præcipue alat Lipſiæ puellas, niſi communem iis potum pro cauſa palmaria ponamus? Unde tot morbi acuti? quorum originem nobiſcum Celeberrimus Hofmannus in potus hujus exceſſu ponit, neruoſo quippe generi inimiciſſimo & eidem debilitando admodum apto. vid. ei. Medic. Syſtem. quam allegat Sim. Paulus Hilſcher in Propemptico de abuſu potus Cofe in ſexu ſequiori p. 7. Pro diverſitate tamen naturæ & individui diverſum quoque & contrarium priori, æque tamen noxium in iis deprehendimus effectum, quibus celerior incen-

ditur ſanguinis motus. Diſſipantur autem ſpiritus vitales, & humores rarefacti impediuntur, quo minus juſto ordine & curſu ad eas deferri queant partes, quibus nutriendis ſunt deſtinati. Ut taceam, bilem calore magis magisque intendi, cum conſtet calidorum uſum miſcelam uti omnium humorum, ita & bilis cum ſanguine augere, & hinc flavos femellarum vultus, ictericos fere referentes eo minus mirari conuenit, flauedine nempe ad ſuperficiem cutaneam impetuoſe propulſa. (d)

§. XVII.

Organis autem porro generationis infenſum ſiſtimus potum Cofe, eadem enervando & tono juſto privando. Sulphuris hic effectus tribuendus erit in exiſtentiæ, utpote quod agilitate ſua igneque clandeſtino organis ſenſim paullatimque ſtuporem inducit, novorum ſpirituum affluxum impediendo. Nullum autem ſulphur ſine acidis concipi poterit particulis, hæ autem humores & vaſa conſtringendo

&

(d) Beatus Rivinus purpuræ, antehac non adeo frequenter obſervatæ, crebriore autem potus Cofe uſu introducto nunc omnes fere puerperas invadentis cauſam in ſaccharo adjecto ipſiusque potus abuſu ponit, & in genere morbis exanthematicis ſcorbuticisque fomitem præberi non ſine ratione putat, materiam quippe malignam in maſſam ſanguineam propulſam per cutem efflorescere. Vid. Joh. Andr. Fiſcheri Diſſert. de Potus Cofe uſu & abuſu, Erford. 1725. habit. p. 17. 18.

&inſpiſſando, imminuendi&exſiccandi produnt vim, quidni ergo & organa generationi dicata eadem fata pati poſſe metuamus? Objicientes quidem prævideo eos, qui caloris vim in agilitate concilianda ponunt, unde & Venerem languidiorem vel plane frigentem ſulphureis Cofe particulis minime imputandam eſſe inſciis & credulis facillime perſuaderi poſſe opinamur, attamen ſi probe perpendamus, præſentes & veteranos ſpiritus hanc quidem agilitatem ſentire, novorum vero acceſſum impoſſibilem reddi, facilius noſtræ ſubſcripturos habebimus ſententiæ. Perſas vivos producimus teſtes, qui hoc potu immodice delectantur, non tantum ut palato ſuo ſatisfaciant, ſed & ut procreationem nimiam prolis impediant, cum liberis nullam operam, magnam vero voluptati dent, ſterileque conjugium, quamvis Turcarum more polygamiam colant, fœcundiori præferant. Quod ergo maribus Perſarum evenire fides hiſtorica æque ac ratio probat, id & fœmellis noſtris pariter ac viris accidere poſſe non eſt cur dubitemus. Caveant itaque, ne ob frigidiorem Venerem ſtudio conciliatam virorum pariter ac mulierum frontes poſthac monſtri quid alant!

§. XVIII.

Tandem &, antequam deſinant noſtra qualiacunque circa potus hujus abuſum monita ratione & experientia comprobata, matres adimus, ut his forſan argumentis convictæ de veritate eorum quæ diximus,

 aqua

aqua Cofetana impoſterum modice uti incipiant, vel ſi non fuerint, certo credant, ſe ſero tandem proprio cum periculo noxas prædictas ubi expertæ fuerint, intemperatum ſuum potandi cacoëthes ejuraturas. Id ſaltem ab iis impetrare optamus, ut pravam hanc conſuetudinem infantes adhuc tenellos docere differant. Dolendum certe, infantum corpuſcula mature nimis aqua obrui & ſic incremento privari, ipſosque fere Cofe prius quam lac maternum, illis ſalubrius futurum, deguſtare cogi. (e) Crambem bis coactam apponere non conſtituimus, argumentis proribus ſententiam noſtram corroboraturi. Etenim cum adultis ejusdem damnoſum propoſuerimus uſum, quanto magis iisdem pernicioſum quilibet judicabit fore, quibus adhuc infirmum eſt corpus, potui huic cum euphoria aſſumendo minime idoneum. (f)

§. XIX.

Sufficiant hæc breviter, quantum feſtinans conceſſit calamus, de abuſu potus Cofe propoſuiſſe.

(e) Hoc diſcunt omnes ante alpha & beta puellæ. Juv. Sat. XIV.

(f) Galenus L. V. de ſanitate tuenda, pueris vinum nocivum dicit, quoniam ignis igni adderetur, hinc Plato ejus uſum ad annum ætatis XVIII. interdixit. *Vino enim forma perit, vino corrumpitur ætas.* Hoc & præceptum ad Cofe uſum ob pariter damnoſum effectum in infantibus applicandum erit.

ſuiſſe. Plura commemorare tempus prohibuit. Quamvis enim uberius de hac materia diſſerere animus erat, cum multa circa hiſtoricam & medicam tractationem collegerim, hic tamen ſubſiſtendum erit in aliquali malorum enumeratione, quæ ii qui nimio potus ſæpius commemorati deſiderio capti ſunt, metuere poſſunt. Sicut autem omnia jam dicta de immodico & ſine diſcrimine adhibito uſu ejusdem intelligenda cupimus, ita & vel ſua ſponte patet, multum emolumenti ad modicos ejusdem potatores redundare, cum eum egregiis virtutibus medicamentoſis pollere ſit in propatulo. Singulares ejus jam enarrare effectus nec conſtituimus, nec propoſiti ratio concedit, præcipue cum ea quæ jam tradidimus, eruditorum ſufficere poſſe diſquiſitioni judicemus. Si lectoribus, id quod ſperamus, placuerimus, quas nobis ſervavimus meditationes & obſervationes ubi tempus & occaſio permittent, in lucem tradere inſtigabimur. Hoc denique optantes, ut ii quibus ſanitas cordi eſt, abuſu rei tam noxiæ abſtineant, turpe reputantes civibus eſſe, ſi in republica, pace optima gaudente, plures gulam quam gladium occidiſſe dicatur.

RESPON-

RESPONDENTI
PRAESES

Unitis jam viribus VIR CLARISSIME, inveteratam perſtringere conamur conſuetudinem, pugnam ſuſcepturi non levem, cum multis rem habituri adverſariis. Quid ni inter amatores potus Coſe adeo æſtimati præcipue fœmellarum metuamus arma, minas, objurationes? Attamen dum metuamus, modo non ſentiamus. Lingua non enſe pugnant, easque aliquot pocillis potu Coſe repletis, quibus ora loquacia obturare poterimus, mox ſopiemus. Non enim placet cum iis in palæſtram deſcendere, virorum expertorum expectantes diſquiſitionem. Laudo interim tuum mecum dimicandi ſtudium. Dexteritatem tuam, quam tum privatim, tum publice jamtum exhibuiſti multis hic extollere encomiis tua prohibet modeſtia. Age ergo, & quam de te omnes boni concipiunt ſpem, imple. Perge, quam cœpiſti amatore Meditrinam, imprimis floram tuam, certiſſimaque tandem laboris & ſtudiorum tuorum laudabilium expecta præmia. Habebit dein Lipſiæ tua, Parentes tui amantiſſimi omnesque boni, de quo in ſinu gaudere queant. Vale, mihique fave. Dab. Lipſ. d. VII. Id. Jun. MDCCXXXIII.